

Schoner Nederland

IMPULSPROGRAMMA ZWERFAFVAL

Samen met burgers
zwerfafval aanpakken

Het hoe en waarom van samenwerking

Colofon

IMPULSPROGRAMMA ZWERFAFVAL

'Samen met burgers zwerfafval aanpakken' is een uitgave van SenterNovem in het kader van het Impulsprogramma Zwerfafval. Onder het motto 'Samen werken aan een schoner Nederland' bundelden overheid en bedrijfsleven in 2007 de krachten om een stevige vuist te maken tegen het groeiende zwerfafvalprobleem.

Het Impulsprogramma is een initiatief van VNO-NCW (ook namens MKB-Nederland), VNG en het Ministerie van VROM. Voor de uitvoering tekenden Stichting Nederland Schoon, SenterNovem en VNG. Alle instrumenten vindt u op: www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl/gemeenten/kennisbank

Voor advies of hulp: [bel Helpdesk Afvalbeheer](#)

Wilt u advies of ondersteuning bij het voorkomen en bestrijden van zwerfafval in uw gemeente en/of over de subsidiemogelijkheden van uw zwerfafvalproject?

Neem dan contact op met Helpdesk Afvalbeheer van SenterNovem: Tel. (030) 214 79 79 (elke werkdag van 9.00 - 12.00 uur). Per mail zijn we de hele dag bereikbaar: afvalbeheer@senternovem.nl

Publicatienummer: 3UA0815, SenterNovem

Samen met burgers zwerfafval aanpakken

Het hoe en waarom van samenwerking

Inhoudsopgave

● Inleiding	4
● 1 Waarom samenwerken met burgers?	6
1.1 Wat zijn ieders verantwoordelijkheden?	6
1.2 Vanuit welke doelen werkt u samen?	6
1.3 Met welke groepen werkt u samen?	8
● 2 Welke samenwerkingsvormen zijn mogelijk?	9
2.1 Welke rollen zijn mogelijk?	9
2.2 Wat zijn randvoorwaarden voor samenwerkingsvormen?	10
2.3 Zijn meerdere samenwerkingsvormen mogelijk in één traject?	11
2.4 Hangen samenwerkingsvormen samen met beleidsfasen?	11
● 3 Hoe pakt u het aan?	13
3.1 Welke fasen doorloopt u?	13
3.2 Succesfactoren voor samenwerken	17
3.3 Samenwerkingsactiviteiten in de aanpak	18
● Praktijksituaties	
● De Delftse wijkaanpak: gemeente Delft	20
● De Gouden Stadsregels: gemeente Gouda	22
● Adoptieproject afvalbakken Heumen: gemeente Heumen	25
● Campagne Leiden ruimt op!: gemeente Leiden	27
● Schoon, Heel en Veilig 2004 in de wijk Nieuwland: gemeente Schiedam	30
● Spijkenisse Schoon: gemeente Spijkenisse	33

Inleiding

Voorkomen beter dan opruimen

Nóg belangrijker dan zwerfafval opruimen, is het voorkomen ervan. Gemeenten hebben hun burgers daarbij hard nodig. Maar hoe krijgt u uw inwoners gemotiveerd om mee te werken? Door met hen samen te werken. Een dergelijke samenwerking kan op veel manieren. Hoe u dat kunt aanpakken, leest u in deze publicatie. Inspirerende voorbeelden staan in de digitale kennisbank. Doe er uw voordeel mee!

De burger als partner

Vraag mensen naar hun grootste ergernissen en de kans is groot dat 'de rommel op straat' hoog scoort. Tegelijk bepaalt het gedrag van diezelfde mensen hoe schoon de openbare ruimte is. Een interessant spanningsveld.

Gemeenten hebben hun verantwoordelijkheden als het gaat om afvalbeheer, maar burgers ook. In een goede onderlinge samenwerking zijn burgers partner van de gemeente. Samenwerking leidt tot uitwisseling van kennis en ervaring, draagvlak voor gemeentelijk beleid, gedeelde verantwoordelijkheid en een beter onderling begrip.

Samenwerken met specifieke doelgroepen

In hoofdstuk 2 leest u alles over het waarom van samenwerken met uw burgers. Bijvoorbeeld welke doelen u daarbij kunt stellen. Maar ook met welke groepen die samenwerking gestalte kan krijgen. Bijvoorbeeld specifieke doelgroepen als jongeren/scholieren, maar ook individuele huiseigenaren, winkeliers en bedrijven en intermediairen als scholen, bewonersorganisaties, woningcorporaties en sportverenigingen.

Maak uw verwachtingen duidelijk

Voordat u burgers betreft bij de aanpak, moet duidelijk zijn wat de gemeente van ze verwacht en wat hun rol is. Ook is het essentieel om samenwerkingsvormen te kiezen die passen bij de situatie, het gestelde doel en de bewuste doelgroep. Deze facetten van burgerparticipatie staan uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3. Daarin krijgt u ook antwoord op de vragen of meerdere samenwerkingsvormen in één traject mogelijk zijn en in hoeverre samenwerkingsvormen met beleidsfasen samenhangen.

Planmatig werken de basis voor succes

Een planmatige werkwijze is de basis voor succesvol en langdurig samenwerken. Hoofdstuk 4 leidt u door de diverse fases. Van het opstellen van zwerfafvalbeleid, via een plan van aanpak voor samenwerking met burgers naar het uitvoeren van activiteiten. Evaluaties en monitoring kunnen leiden tot bijsturing van het beleid. Belangrijke succesfactoren zijn onder meer: communicatie, het oog hebben voor initiatieven en het belonen van burgers.

Leerzame praktijkvoorbeelden

Hoe doen collega-gemeenten het? In de kennisbank op de website van het Impulsprogramma vindt u inspirerende en concrete praktijkvoorbeelden.

Gecombineerde inzet van instrumenten leidt tot beste resultaten

Deze handreiking is een uitgave in het kader van het Impulsprogramma Zwerfafval. Dit gebundelde actieprogramma van overheid en bedrijfsleven biedt een brede instrumentenmix voor:

- *Preventie en innovatie* om zwerfafval te voorkomen en te verwijderen.

- *Handhaving* door effectief optreden tegen veroorzakers van zwerfafval.
- Slim en effectief *opruimen* van zwerfafval.

Het Impulsprogramma richt zijn pijlen vooral op doelgroepen waar veel te winnen is, zoals jongeren, recreanten, verkeersdeelnemers en bedrijven. En op gebieden waar het zwerfafvalprobleem het grootst is, namelijk sterk verstedelijkte wijken, binnensteden, wijkwinkelgebieden en OV-haltes/stations. Daarbij leidt een gecombineerde inzet van instrumenten steevast tot de beste resultaten, zo blijkt. Een soepele samenwerking met andere betrokken organisaties, zoals waterschappen, winkeliersverenigingen, wijkverenigingen, bewonersorganisaties, attractieparken, strandtentenhouders en beheerders van natuurgebieden, is eveneens een doorslaggevende succesfactor.

Een complete serie handreikingen en stappenplannen

Via het Impulsprogramma krijgt u als gemeente (of andere terreinbeheerder) een zeer uitgebreid maatwerkpakket aan instrumenten aangereikt, waarmee u direct aan de slag kunt, waaronder handreikingen, factsheets, quickscan, internet-tools en zelfs kant-en-klare communicatiecampagnes die u zo in uw gemeente kunt uitrollen.

Enkele voorbeelden:

- factsheet handhaving
- quickscan gemeentelijke zwerfafvalaanpak
- factsheet zwerfafval door rookverbod horeca
- leidraad afvalbakken
- handreiking beeldgericht reinigen
- aanpak snoeproutes etc.

U kunt deze handige gidsen gratis downloaden via www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl/gemeenten.

En kijk ook regelmatig op de website voor:

- het laatste nieuws over het Impulsprogramma, zwerfafvalactiviteiten en -campagnes
- info over subsidies voor uw projecten
- een complete kennisbank met concrete voorbeeldprojecten in diverse gemeenten
- handreikingen en hulpmiddelen
- een complete webwinkel met kant-en-klaar actie-materiaal voor uw eigen communicatiecampagnes.

www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl/gemeenten.

I

Waarom samenwerken met burgers?

Zwerfafval staat dicht bij burgers. Veel van hen ergeren zich eraan en hebben een mening over hoe het anders kan en moet. Het gedrag van dezelfde burgers is in grote mate van invloed op hoe schoon het is. Samenwerking met burgers is daarom een belangrijk instrument voor een schone leefomgeving. Het wordt al veel toegepast onder andere in het kader van wijkbeheer.

Aan de hand van de volgende vragen brengen we in kaart waarom u kunt samenwerken met burgers:

- Wat zijn ieders verantwoordelijkheden?
- Vanuit welke doelen werkt u samen?
- Met wie werkt u samen?

1.1 Wat zijn ieders verantwoordelijkheden?

Gemeenten hebben een aantal basisverantwoordelijkheden en taken in het beheer van de openbare ruimte. Zij formuleren de kaders, organiseren het beheer en voeren het uit, en handhaven de regels. De gemeente kan taken hiervan uitbesteden aan derden, maar blijft voor burgers wel het eerste aanspreekpunt.

Het is de taak van de burgers om het afval goed weg te gooien en aan te bieden. Ook mag op privé-terreinen geen afval rondslingeren. Gemeenten kunnen burgers mobiliseren dit te doen door te handhaven of door burgers positief te stimuleren. Stimuleren gebeurt door het plaatsen van voorzieningen, door voorlichting, maar ook door actief met burgers samen te werken.

Bij samenwerking zijn burgers gesprekspartner, met meer of minder invloed. Dit hangt af van de samenwerkingsvorm die de gemeente aangaat. Een burger heeft weinig invloed als de gemeente deze ziet als klant, waar zij de straten voor schoonhoudt of die ze van informatie voorziet. Ziet de gemeente burgers als coproducent, dan krijgen ze veel meer invloed en werken zij bijvoorbeeld mee bij het opruimen van zwerfafval en het bedenken van oplossingen. Of, de gemeente geeft burgers nog meer ruimte door het initiatief aan hen over te laten en bij de uitvoering alleen te ondersteunen. Burgers vegen bijvoorbeeld de eigen stoep en de gemeente haalt het op.

1.2 Vanuit welke doelen werkt u samen?

Om verschillende redenen kan samenwerking met burgers bijdragen aan een schone leefomgeving. Veel voorkomende doelen voor samenwerken zijn:

- benadrukken gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het schoonhouden van de omgeving
- stimuleren gedragsverandering bij burgers (preventie)
- gebruiken van kennis en ervaringen van burgers
- vergroten draagvlak voor de gemeentelijke aanpak
- eenmalig een extra schone omgeving.

Benadrukken gezamenlijke verantwoordelijkheid

Door samen te werken met burgers benadrukken gemeenten dat het schoonhouden van de leefomgeving een gedeelde verantwoordelijkheid is en stimuleren zij burgerinitiatief.

Stimuleren gedragsverandering

Gedragsverandering bij burgers is nodig voor preventie van zwerfafval. Eén van de manieren om dit te

Illustratie

Burgers hebben verschillende kenmerken en leefstijlen, opereren individueel of hebben zich georganiseerd langs verschillende lijnen. Afhankelijk van hoe de gemeente burgers benadert in situaties of de rollen die burgers opeisen, gaat zij ook anders met burgers om. Rollen van burgers kunnen zijn:

- Kiezer/ opdrachtgever: zij willen een schone leefomgeving en bepalen hoe dit gebeurt.
- Coproductent: burgers zijn actief en worden betrokken bij de ontwikkeling of besluitvorming van beleid.
- Consument: klant van diensten producten. Zij gebruiken de openbare ruimte.
- Onderdaan / burger: burgers zijn onderworpen aan het beleid van de gemeente.

doordat burgers dan ook zelf het resultaat zien van de activiteiten waarover zij hebben meegedacht of meegewerkt.

Eénmalig realiseren extra schone omgeving

Vele handen maken licht werk. Gemeenten maken regelmatig samen met burgers straten schoon. Dit om de hoeveelheid zwerfafval terug te brengen naar een acceptabel basisniveau, waarna de reinigingsdienst het op dit niveau houdt. Maar het kan voor burgers ook een opstap zijn om vervolgens zelf de omgeving schoon te houden.

Tip

U kunt tijd en geld besparen door aan te sluiten bij projecten die al lopen.

Bijvoorbeeld projecten gericht op het verbeteren van de sociale contacten tussen burgers. Een goede manier om te bereiken dat burgers elkaar leren kennen en samen dingen doen is het gezamenlijk schoon maken van de straat. Denk bijvoorbeeld ook aan de Landelijke Opschoondag.

bereiken is het stimuleren van bewustzijn van de leefomgeving door samen te werken aan oplossingen. Het voordeel is dat deze aanpak ook doorwerkt naar burgers die zelf niet actief betrokken zijn, omdat zij anderen in hun omgeving ermee bezig zien.

Gebruiken kennis en ervaring van burgers

Omdat burgers ervaringsdeskundigen zijn, zijn zij voor gemeenten een bron van kennis bij het opstellen van een zwerfafvalaanpak. Zij zien wat er op straat gebeurt en dragen oplossingen aan. Steeds meer gemeenten betrekken deze kennis in hun werkwijze en verhogen zo de kwaliteit van hun beleid.

Vergroten draagvlak voor de gemeentelijke aanpak

Samenwerking vergroot bij burgers het draagvlak voor de aanpak. Enerzijds doordat gemeenten rekening houden met hun klachten en wensen en anderzijds

.....

Samenwerking vergroot bij burgers het draagvlak voor de aanpak.

1.3 Met welke groepen werkt u samen?

Met wie u samenwerkt hangt af van het doel van de samenwerking en de situatie. Onderscheid kan worden gemaakt in alle burgers, specifieke doelgroepen en particulieren. Ook kunt u intermediaire organisaties betrekken bij de samenwerking met burgers.

Alle burgers

Gemeenten richten zich op alle burgers als ze een gemeentebrede aandacht willen. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij het onder de aandacht brengen van de problematiek, het in kaart brengen van de mening van burgers over het probleem of bij het formuleren van een breed gedragen aanpak die aansluit bij de wensen van bewoners.

Specifieke doelgroepen

Samenwerken met specifieke doelgroepen blijkt in de praktijk effectief. Doelgroepen kunnen zowel veroorzakers van zwerfafval zijn, als degenen die er last van ondervinden. Veroorzakers zijn bijvoorbeeld jongeren, met name in hun schoolomgeving. U kunt de samenwerking afstemmen op de jongeren en de mogelijkheden van de scholen.

Degenen die er hinder van ondervinden zijn bijvoorbeeld bewoners langs drukke fietsroutes. U bedenkt samen met hen hoe de problemen bij hun 'voor deur' aangepakt worden.

Particulieren

Particulieren, zoals huiseigenaren, bedrijven, winkeliers en verhuurders, hebben belang bij een schone representatieve omgeving. Door met hen samen te werken kunt u inspanningen delen.

Intermediairen

U kunt met intermediaire organisaties samenwerken, zoals bewonersorganisaties, woningbouwcoöperaties, sportverenigingen, winkeliersverenigingen, scholen, scouting en opbouwwerkers. Via hen heeft u een goede toegang tot een specifieke doelgroep en extra mogelijkheden en kanalen om burgers te bereiken. Daarnaast werken zij vaak professioneler dan individuele burgers, wat het voor u makkelijker maakt om afspraken te maken. Benut hun 'agenda' en probeer gezamenlijk activiteiten te ontplooiën. Het belang dat zij nastreven kan ook interessant zijn voor de gemeente.

2

Welke samenwerkingsvormen zijn mogelijk?

Als u met burgers samenwerkt bij de zwerfafvalaanpak is het essentieel om duidelijkheid te geven over ieders rol. Geef aan wat u van burgers verwacht en neem, als gemeente, een rol in die daarbij past. De rol van burgers varieert van het inbrengen van wensen en ideeën over oorzaken en mogelijke maatregelen om de problematiek aan te pakken tot het initiëren en uitvoeren van eigen schoonmaakinitiatieven.

Hoe bepaalt u nu de rollen? Hier vindt u antwoord op vragen die daarbij van belang zijn:

- Welke rollen zijn mogelijk?
- Wanneer kiest u voor een samenwerkingsvorm?
- Zijn meerdere samenwerkingsvormen mogelijk in één traject?
- Welke samenwerkingsvormen in welke fasen van beleid?

2.1 Welke rollen zijn mogelijk?

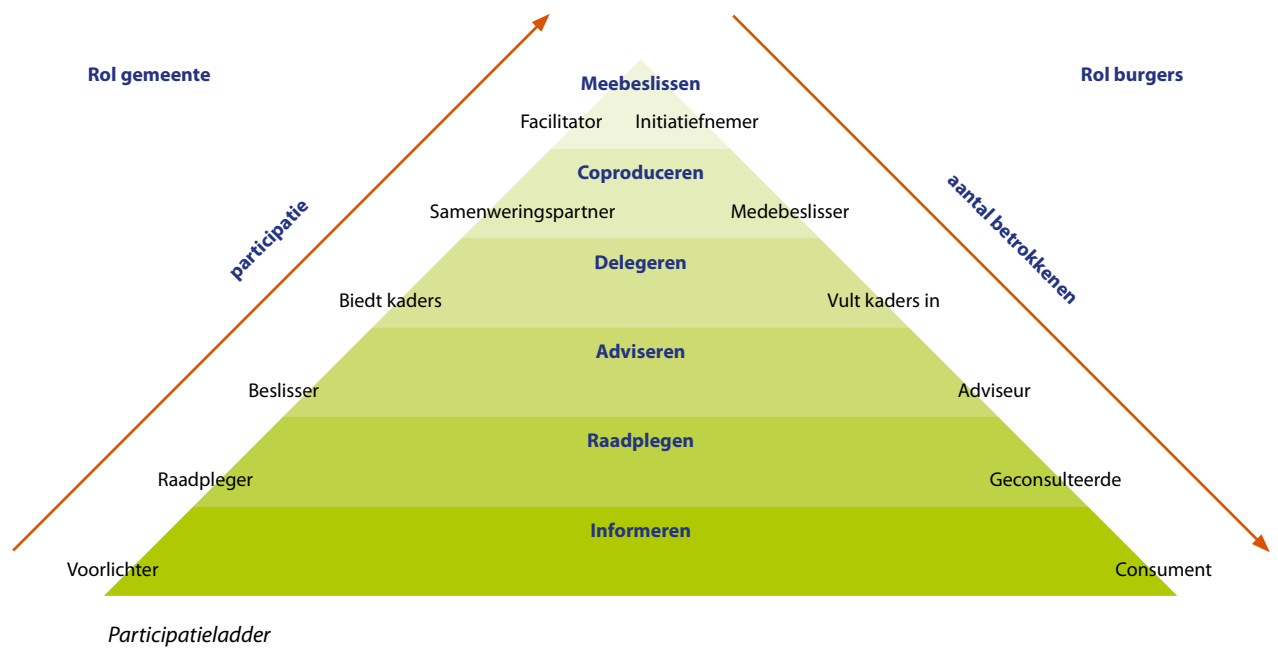
Voordat u burgers betreft bij de aanpak moet duidelijk zijn wat u van ze verwacht en wat hun rol is. Deze rol verschilt per situatie. Als burgers bijvoorbeeld in de veronderstelling zijn dat ze zelf initiatieven kunnen indienen en de gemeente ondersteunt deze vervolgens niet, dan neemt het vertrouwen bij burgers af en zullen ze niet snel meewerken aan nieuwe initiatieven. Samenwerken vraagt daarom om duidelijkheid over de rollen van burgers en uw eigen rollen als gemeente.

De participatieladder biedt inzicht in de verschillende samenwerkingsvormen en de rollen die daarbij horen.

Het is een handig hulpmiddel om keuzes te maken. De ene samenwerkingsvorm is niet beter dan de andere. Het is wel belangrijk een keuze te maken en de consequenties daarvan voor de rolverdeling te realiseren. Dit lijkt logisch maar toch worden vaak rollen ingenomen die niet bij elkaar aansluiten. Dit leidt tot wantrouwen waardoor de samenwerking mislukt.

U kunt de ladder op twee manieren gebruiken. Als u weet welke rollen u burgers in een bepaalde situatie wilt geven kunt u kijken welke samenwerkingsvormen daarbij passen en welke rol u als gemeente zal moeten innemen. Als u weet wat voor samenwerkingsvorm u wenst kunt u met behulp van de ladder expliciet bepalen welke rollen daarbij passen.

De invloed van burgers op de gemeentelijke aanpak van zwerfafval kan klein of groot zijn. Hoe hoger op de ladder, hoe groter de invloed. In het algemeen geldt dat hoe meer invloed burgers hebben op de aanpak, hoe minder burgers hierbij betrokken zijn.

2.2 Wat zijn randvoorwaarden voor samenwerkingsvormen?

Het is essentieel om samenwerkingsvormen te kiezen die passen bij de situatie, doel en doelgroep. Er bestaat geen blauwdruk die aangeeft welke samenwerkingsvorm in een bepaalde situatie tot het beste resultaat leidt. Wel zijn er randvoorwaarden voor het slagen van een samenwerkingsvorm. Bekijk daarom per situatie wat de gewenste invloed van burgers is om het doel te behalen en in hoeverre randvoorwaarden ingevuld kunnen worden.

Meebeslissen

Bij meebeslissen hebben burgers de meeste invloed. Zij nemen initiatief en beslissen over bepaalde beleidskaders en initiatieven. De gemeente ondersteunt en faciliteert deze initiatieven. Hierbij overlegt u slechts met enkele burgers. Deze samenwerkingsvorm vereist dat de gemeente bereid is de precieze inhoud van het beleid of uitvoering over te laten aan burgers en dit te ondersteunen. Ingrijpen of tegenwerken is funest voor het vervolg. Voorwaarde is dat burgers betrokken zijn bij de problemen en belang hebben bij initiatieven. De belangen van gemeente en burger mogen niet tegenstrijdig zijn.

Coproduceren

Volledige gelijkwaardigheid is het kenmerk van coproduceren. U stelt samen met burgers (delen van) de aanpak op of voert het gezamenlijk uit. De rol van burgers is die van medebeslisser, de gemeente is samenwerkingspartner. Een beperkt aantal burgers zit met u als gemeente om tafel. Deze vorm vereist dat de gemeente zich opstelt als gelijkwaardige partner, bereid is compromissen te sluiten en gezamenlijk met burgers besluiten te nemen. Er moet tijd zijn voor overleg en discussie en zowel burgers als gemeente moeten tijd, menskracht en/of middelen beschikbaar stellen en slagvaardig opereren. Coproduceren is erg geschikt in situaties waar de gemeente met burgers tot win-win situaties probeert te komen. Willen burgers bijvoorbeeld meer afvalbakken, dan plaatst de gemeente deze, mits burgers ze beheren.

Tip

Heel urgente vervuiling leent zich niet voor deze vorm van samenwerking, tenzij het aantal betrokkenen heel klein is.

Delegeren

Bij delegeren bepaalt de gemeente de kaders van de aanpak, die burgers vervolgens invullen. De gemeente geeft bijvoorbeeld aan dat er opruimacties komen, waarna burgers voor hun straat aangeven hoe ze deze gaan schoonhouden. Gemeenten kiezen hiervoor als ze het initiatief bij de burger willen laten. Voorwaarde is wel dat burgers een belang moeten hebben bij het zelf uitvoeren van de afgesproken acties. De gemeente gaat de inhoud van de activiteiten later niet bijsturen, maar stelt geld en middelen beschikbaar.

Adviseren

Bij adviseren bepaalt u de agenda en vraagt u de burger om advies over het beleid en de aanpak. U vraagt bijvoorbeeld aan gebruikers welke maatregelen het beste werken om gedragsverandering op een specifieke hotspot te bereiken. De gemeente laat dit advies zwaar meewegen in zijn beslissing en kijkt er alleen met goede redenen vanaf.

Raadplegen

Bij raadplegen bespreekt de gemeente met burgers hun kennis en ideeën en gebruikt deze bij het opstellen van het beleid en de aanpak. Dit kan bijvoorbeeld via stadspeilingen en bewonersbijeenkomsten. De gemeente hoeft zich niet te verbinden aan de resultaten van de consultaties.

Informereren

Het basisniveau is informeren. De burger heeft hier geen actieve rol. Het is essentieel om altijd gemeentebreed te informeren over de zwerfafvalaanpak. Het doel hiervan is het creëren van draagvlak en bekendheid met het beleid. Bij deze vorm is de invloed van burgers marginaal.

2.3 Zijn meerdere samenwerkingsvormen mogelijk in één traject?

Samenwerken is niet statisch. Tijdens een project zijn meerdere rollen tegelijkertijd mogelijk en kunnen rollen elkaar ook opvolgen. Meerdere samenwerkingsvormen worden naast elkaar gehanteerd om verschillende doelgroepen aan te spreken, in te spelen op verschillende initiatieven en verschillende input te krijgen. U raadpleegt bijvoorbeeld gemeentebreed burgers via een enquête en vraagt burgers in een wijkplatform concreet advies over de invulling van de aanpak.

Daarnaast verschuift de rolverdeling vaak in de aanpak en in de tijd. Dit is inherent aan een dynamisch proces. Burgers komen bijvoorbeeld met een initiatief en de gemeente faciliteert dit. Later besluit de gemeente het op te schalen naar de hele gemeente en het initiatief over te nemen. De burger is dan geen initiatiefnemer meer maar samenwerkingspartner.

Of u vraagt burgers in een wijkraadpleging wat de zwerfafvalproblemen zijn en gebruikt deze kennis bij het opstellen van beleid. Vervolgens stelt u het beleid op en laat het nemen van initiatief voor concrete activiteiten weer over aan burgers.

Tip

Denk op tijd na over eventueel gewenste betrokkenheid van burgers in een later stadium in het proces. Dit betekent namelijk dat u ze ook al eerder in het proces, wellicht minder actief, moet betrekken.

2.4 Hangen samenwerkingsvormen samen met beleidsfasen?

Er zijn verschillende (beleids)fasen te onderkennen in de aanpak. Afhankelijk van de fase verschilt de invloed van burgers.

Probleemanalyse

Benutten van kennis van burgers over vervuiling (hotspots en oorzaken) en eventuele oplossingen vergroot de kwaliteit van beleid. De gemeente raadpleegt burgers en analyseert samen met hen de problematiek. Reageren op meldingen van bewoners maakt het mogelijk de problematiek continu te volgen en beleid er op af te stemmen.

Beleidsvoorbereiding

U betreft burgers bij de beleidsvoorbereiding door ze bijvoorbeeld advies te vragen over locaties die aangepakt kunnen worden, over initiatieven en over relevante samenwerkingspartners, zoals sportverenigingen. Ook kunt u samen met burgers plannen opstellen.

Vaststellen beleid

Het bestuur stelt de aanpak vast. Bedenk dat inspraak van burgers hier een wettelijke vereiste kan zijn.

Uitvoering beleid

In de uitvoering kunt u taken aan burgers delegeren, met ze samenwerken of openstaan voor initiatieven van burgers. In de praktijk is de invloed van burgers in deze fase het grootst. Veel gemeenten organiseren schoonmaakacties met burgers. De straten worden éénmalig op een bepaald niveau gebracht. De gemeente houdt het met het reguliere veegschema vervolgens op dit niveau.

Evaluatie

Burgers betrekken in de evaluatie leidt tot verbetering van de kwaliteit van de aanpak en verbetert het draagvlak. Burgers zien op straat waar het goed en niet goed gaat. Ook hebben zij ideeën over waarom het mis gaat en wat er aan te doen is.

Benutten van kennis van burgers over vervuiling (hotspots en oorzaken) en eventuele oplossingen vergroot de kwaliteit van beleid.

3

Hoe pakt u het aan?

De wijze waarop u kunt samenwerken verschilt sterk per situatie en fase. Succesvolle samenwerking vraagt daarom een doordachte aanpak. Stel vooraf vast wanneer u gaat samenwerken, wat de doelen zijn, welke partijen de gemeente betreft en wat de invloed van burgers is.

Als u samenwerking structureel onderdeel wilt maken van de zwerfafvalaanpak of de huidige samenwerkingsactiviteiten wilt verbeteren, hoe pakt u dat dan aan? In dit hoofdstuk leest u welke fasen u doorloopt bij planmatige samenwerking, enkele succesfactoren bij de uitvoering en een aantal veel voorkomende activiteiten gericht op samenwerking.

3.1 Welke fasen doorloopt u?

Een planmatige werkwijze is de basis voor succesvol en langdurig samenwerken. Het vereist een gedragen beleid en een adequate uitvoering. Hierin zijn vier fasen te onderscheiden:

- 1 opstellen zwerfafvalbeleid
- 2 opstellen plan van aanpak voor samenwerking
- 3 uitvoeren van de activiteiten gericht op samenwerking
- 4 evalueren en bijsturen.

U hoeft niet bij de eerste fase te beginnen. U kunt ook starten met activiteiten, kijken hoe dit aanslaat en parallel daaraan beleid opstellen. Het is een cyclisch proces, waarbij u regelmatig evalueert en bijstuurt.

Fase 1: Opstellen van zwerfafvalbeleid

Het resultaat van deze fase is een integraal beleidsplan voor de aanpak van zwerfafval. Samenwerking met burgers maakt onderdeel uit van dit beleid.

Het oplossen van de zwerfafvalproblematiek begint met het opstellen van het zwerfafvalbeleid. Dit biedt de basis voor een structurele aanpak en de ontwikkeling van de concrete aanpak.

Dit beleid is bij voorkeur gebaseerd op inzicht in de huidige situatie in de gemeente. Het beleidsplan bevat de visie van de gemeente op de problematiek en de aanpak, de doelstellingen, de raakvlakken met andere beleidsvelden en de strategie om de doelstellingen te halen. De strategie beschrijft de manier waarop gemeenten de doelstellingen willen realiseren en de instrumenten die ze daarbij inzet. Samenwerken met burgers is één van deze instrumenten. Anderen zijn bijvoorbeeld communicatie, handhaving en voorzieningen.

Dit plan stel je (of de betreffende verantwoordelijke binnen de gemeente) op in samenwerking met anderen. Veel afdelingen zijn betrokken bij de aanpak, zoals communicatiemedewerkers, wijkbeheer, handhavers en beleidsmedewerkers. Dit bevordert een gedragen beleid.

Voor het in kaart brengen van de problematiek en het opstellen van het beleidsplan biedt de handreiking 'Aanpak zwerfafval, een schone taak voor gemeenten' een handig hulpmiddel.

Het beleidsplan is de basis voor verschillende plannen van aanpak, waarin de onderdelen van de strategie concreet worden uitgewerkt.

Fase 2: Opstellen plan van aanpak samenwerking met burgers

Het resultaat van deze fase is een plan van aanpak voor het onderdeel 'samenwerken met burgers.'

In deze fase werkt u concreet uit hoe u met burgers gaat samenwerken. Dit kan uitgewerkt worden als onderdeel van een integraal plan van aanpak voor de zwerfvalaanpak of in een apart plan van aanpak voor het onderdeel 'samenwerken met burgers'. Het voordeel van een integraal plan is de samenhang die het genereert tussen de verschillende instrumenten die worden ingezet. Het voordeel van een apart plan is dat het sneller opgesteld is en de uitvoering eerder kan beginnen. Zorg bij een apart plan van aanpak wel altijd dat dit goed is afgestemd met andere maatregelen.

Bepaal in welke situaties u wilt samenwerken

Sommige situaties lenen zich beter voor samenwerking dan andere. U begint daarom met het selecteren van beleidsfasen en situaties waarin u met burgers wilt samenwerken.

Een situatie is geschikt voor samenwerking als de problematiek niet meteen hoeft worden opgelost, het voldoende belangstelling heeft van burgers en gemeente en de problematiek hanteerbaar is. Samenwerken op kleinere schaal leent zich hiervoor het beste. Er is dan sprake van overzichtelijke problemen, waarbij burgers een belang hebben bij

de oplossing en het gevoel hebben dat zij hieraan iets bijdragen. Dit is bijvoorbeeld het geval als burgers zich verbonden voelen met het gebied, omdat zij daar wonen of regelmatig komen, zoals bij scholen of in het buitengebied bij fietspaden. Winkelstraten lenen zich hier minder voor, die zijn van iedereen waardoor niemand zich verantwoordelijk voelt. Gemeenten kunnen ook een belang creëren door burgers iets in het vooruitzicht te stellen als zij meewerken. Een belang is er ook als burgers een ongewenste situatie zelf als een probleem ervaren en dit samen met de gemeente willen oplossen.

Tip

Samenwerking heeft geen zin als er andere achterliggende redenen zijn voor het zwerfafval op straat. In wijken waar sociale problemen spelen of die zodanig verloederd zijn dat het veel vervuiling en illegale dumping aantrekt, liggen maatregelen die gericht zijn op het aanpakken van deze problemen meer voor de hand.

Benoem de doelgroepen

Breng in kaart van welke burgers u iets verwacht of voor welke doelgroepen u iets wilt doen. En bedenk hoe u ze kunt bereiken. Hiervoor is het essentieel met de verschillende doelgroepen in gesprek te gaan. Wat verwachten zij ervan? Dit kan in een bijeenkomst, via een enquête of u organiseert schoonmaakactiviteiten en gaat het gesprek aan op straat. U kunt dus alvast met enkele activiteiten starten om de aanpak vervolgens verder op te stellen.

Tip

Investeren in betrekken van bewoners die niet gemotiveerd zijn heeft weinig zin. Maar voorkom ook een onnodig klein draagvlak door het betrekken van steeds dezelfde mensen door een breed scala aan participatiemogelijkheden te bieden.

Woonwijken

Bewoners van woonwijken willen een schone omgeving. Ze signaleren en melden misstanden, denken mee over een visie voor de hele wijk en kunnen de gemeente prioriteiten aangeven in de aanpak. Ze komen zelf vaak met voorstellen om de buurt op te ruimen. Dit gebeurt ook bij particulier terrein zoals portieken, tuinen en binnenplaatsen.

Buitengebied

In veel gemeenten ontstaat samenwerking tussen gemeenten en burgers in het buitengebied, omdat burgers daar zelf om oplossingen vragen. Bewoners langs fietsroutes willen bijvoorbeeld tussen de gemeentelijke veegrondes door ook een schone omgeving. Hierin kunnen zij een rol spelen. Dit gebeurt veel via de adoptie van vuilnisbakken.

Scholen / fietsroutes

Scholen zijn ook steeds vaker samenwerkingspartner met als doel jongeren bewust te maken van de zwerfafvalproblematiek. De gemeente kan samenwerken met scholen of ze eigenaar maken van het probleem. Jongeren werken bijvoorbeeld mee in de uitvoering door de schoolpleinen, schoolomgeving en fietsroutes schoon te maken en schoon te houden.

Recreatiegebied / stranden

In deze gebieden is de invloed van burgers op de aanpak van zwerfafval gering, omdat er veel eenmalige bezoekers zijn. Samenwerking beperkt zich hier tot éénmalige schoonmaakacties of tot informeren en eventueel raadplegen van burgers over hun ideeën over oorzaken en mogelijke oplossingen.

Tip

Binnen het Impulsprogramma Zwerfafval worden verschillende initiatieven, projecten en aanpakken uitgevoerd op dit gebied. Kijk op www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl

Formuleer concrete doelen voor samenwerking in de situaties

Geef duidelijk aan wat u wilt bereiken met samenwerking in de situatie. Wilt u gedragsverandering realiseren? Zo ja bij wie? Wilt u eenmalig een schonere buurt? Wilt u reageren op initiatieven van bewoners? Gebruik de informatie uit hoofdstuk 1!

Stem af met andere afdelingen

Andere afdelingen binnen de gemeente zijn of willen wellicht ook actief samenwerken met burgers, bijvoorbeeld wijkbeheer en opbouwwerk. Stem de aanpak onderling goed af en kijk of u samen activiteiten kunt uitvoeren. Door deze onderlinge samenwerking kunt u synergie in de activiteiten bereiken, worden burgers minder vaak benaderd en treedt u als gemeente eenduidig op naar buiten.

Zoek intermediairen

Burgers kunnen bereikt worden via onder andere scholen, verenigingen en winkeliers. Via hen kan je bewoners mobiliseren en motiveren. Ga dus na of het interessant is om aan te haken bij zaken waar intermediairen mee bezig zijn. Bekijk hierbij ook minder voor de hand liggende opties.

Bepaal samenwerkingsvorm en rollen

Kies afhankelijk van de situatie, het doel van de samenwerking en de doelgroep, een samenwerkingsvorm met burgers. Wilt u burgers bijvoorbeeld raadplegen of wilt u dat ze intensief meewerken? Afhankelijk van hetgeen u van burgers verwacht kiest u een samenwerkingsvorm die daarbij past. U bepaalt op basis daarvan de rollen die burgers en gemeenten innemen. De samenwerkingsvormen en rollen maakt u expliciet in het plan van aanpak.

Ga na of u bij bestaande initiatieven kunt u aansluiten
Vanuit het veld komen wellicht initiatieven van

burgers reeds uw kant op. Of bedrijven hebben voorstellen waar u bij kunt aansluiten of u kunt ze vragen als intermediair een rol te vervullen. Hierdoor kunt u inspanningen delen, heeft u al te maken met een georganiseerde groep en is er meer draagvlak. Dit biedt een goede basis voor samenwerkingsverbanden op de langere termijn.

Bepaal activiteiten

Breng de huidige activiteiten in beeld en ga na hoe die in het voorgestelde beleid passen. Bedenk nieuwe activiteiten als dat nodig is. Let er hierbij op dat de activiteiten passen bij de gewenste samenwerkingsvorm. Kijk voor ideeën ook eens bij andere gemeenten.

Stel een planning, middelen en budget op

Tot slot vertaalt u de aanpak in een planning en middelen. Hierdoor weet iedereen waar ze aan toe is. Belangrijk is ook terugkoppeling in het plan van aanpak op te nemen, zodat dit in de planning en middelen wordt meegenomen.

De planning maakt ook inzichtelijk wanneer u kunt communiceren. Het is heel belangrijk het plan van aanpak goed af te stemmen op het integrale communicatieplan voor de zwerfafvalaanpak. Bespreek dit dus goed met uw communicatieadviseurs en kijk op welke momenten het beste over de samenwerking gecommuniceerd kan worden.

Tip

Bedt de samenwerking organisatorisch in. Dit betekent dat er voldoende tijd en mankracht moet zijn en het duidelijk moet zijn wie de regie heeft en verantwoordelijk is voor de aansturing.

Fase 3: Uitvoeren activiteiten

Het resultaat van deze fase is de uitvoering van de activiteiten uit het plan van aanpak.

De uitvoering is een belangrijke fase in de aanpak. Het leidt zichtbaar tot een schonere omgeving en is daarmee de beloning van de inspanningen van iedereen die vanaf het begin betrokken is. In deze fase zien burgers welke initiatieven gemeenten concreet oppakken en wat er wordt gedaan met initiatieven die zij zelf naar voren hebben gebracht. Een duidelijk begin, bijvoorbeeld een aftrap door de burgemeester of een vertegenwoordiger namens de burgers, zorgt voor meer draagvlak.

Tip

Het stimuleren van burgerinitiatieven vraagt een flexibele werkwijze, want burgers plannen activiteiten vaak buiten reguliere werktijden. Er moet nog voldoende ongelabeld budget zijn en het is belangrijk dat burgers gemeenten goed kunnen bereiken. Dit laatste kunt u stimuleren door het instellen van één aanspreekpunt.

In de uitvoering is het belangrijk veel te communiceren over de verwachtingen en voortgang. Regelmatige terugkoppeling van resultaten en continuïteit in de activiteiten is belangrijk om mensen tijdens de uitvoering betrokken te houden en draagvlak te behouden.

Fase 4: Bijsturen en terugkoppelen

Het resultaat van deze fase is een bijgestuurde aanpak. De resultaten zijn teruggekoppeld met burgers.

Door de ervaringen met projecten en de gehele aanpak regelmatig te evalueren brengt u in kaart wat er goed en minder goed gaat. Op basis van deze inzichten kan het project aangescherpt en bijgestuurd worden. Onderwerpen in deze evaluatie zijn onder andere de vragen of de goede doelgroepen worden bereikt, of de doelen worden behaald, of er wellicht vanuit de gemeente nieuwe aanvullende of andere

activiteiten moeten worden opgestart of bepaalde activiteiten, of er nieuwe intermediairen relevant kunnen zijn, of burgers wellicht zelf vragen om nieuwe activiteiten etc.

Daarnaast is het voor een samenhangende en effectieve aanpak essentieel om regelmatig te evalueren waar de verschillende projecten elkaar kunnen versterken en of ze onder eenzelfde grotere noemer worden uitgevoerd. Sluiten de projecten goed op elkaar aan, is er synergie te bereiken, is er terugkoppeling van resultaten etc.

U kunt burgers in deze fase betrekken, bijvoorbeeld in een schouw.

Communiceren is belangrijk in deze fase. Het vergroot het draagvlak van alle betrokkenen als de gemeente hen regelmatig informeert over resultaten en eventuele wijzigingen in de aanpak. Het communiceren van resultaten heeft tevens als voordeel dat de activiteiten nogmaals bij de doelgroep onder de aandacht worden gebracht.

3.2 Succesfactoren voor samenwerken

Bij een succesvolle samenwerking spannen gemeenten zich niet alleen in om burgers te bereiken, maar ook om ze betrokken te houden. Factoren die bijdragen aan succesvol samenwerken zijn:

Communicatie

Voor vrijwel iedere activiteit van de gemeente geldt dat voldoende en continue communicatie over de samenwerking, de activiteiten, de resultaten en het vervolg, de burger geïnteresseerd houdt en leidt tot meer draagvlak. Bij initiatieven van burgers kunt u faciliteren door te ondersteunen bij de communicatie over het initiatief.

Heb oog voor initiatieven uit de praktijk

Versillende groepen burgers of andere partijen nemen zelf initiatief om zwerfafval terug te dringen. Het is belangrijk oog te hebben voor deze initiatieven en ze te stimuleren. Door in te spelen op initiatieven van burgers motiveert u burgers om initiatief te blijven nemen.

Belonen van burgers

Met beloningen stimuleert de gemeente burgers advies te geven of andere activiteiten uit te voeren. Bij initiatieven waarbij gemeente samen iets doet met burgers is dit gedeelde belang vaak al aanwezig. Bewoners krijgen bijvoorbeeld direct een schonere straat.

Continuïteit en terugkoppeling

Essentieel voor het behouden van betrokkenheid van bewoners is continuïteit in de aanpak door acties regelmatig te herhalen en de resultaten hiervan terug te koppelen. U laat hiermee zien dat de gemeente de zwerfafvalproblematiek serieus ziet en dat er ook iets van burgers wordt verwacht.

Goede organisatorische inbedding en flexibele werkwijze

Het werken met burgers vraagt een flexibele instelling op vele fronten. Het succes van een burgerinitiatief is groter als de gemeente deze snel honoreert. Het animo van burgers, ook om een nieuw initiatief in te dienen, gaat verloren als ze lang niets van de gemeente horen. Ook van reinigingsmedewerkers kan worden gevraagd om zich flexibel op te stellen door op een tijdstip te werken dat burgers hun schoonmaakacties willen houden.

Structurele aanpak in combinatie met campagne-achtige activiteiten

De gemeente reserveert jaarlijks middelen voor acties

en neemt deze acties ook in de planning op. Dit resulteert in een structurele aanpak, waarbij activiteiten elkaar regelmatig opvolgen, maakt dat bewoners echt betrokken raken.

Interne afstemming activiteiten

De gemeente regisseert het proces van samenwerking. Belangrijk hierbij is ook de interne afstemming tussen afdelingen en diensten. Intern draagvlak is essentieel. Gezamenlijk moet hetzelfde idee worden uitgedragen.

Maak afspraken over de rollen

Geef duidelijk aan wat er van gemeente en burgers wordt verwacht en wat de verantwoordelijkheden zijn. Als je van burgers vraagt samen te werken, maar hen minder invloed geeft dan zij verwachten zullen zij de volgende keer minder snel meewerken.

Verschillende samenwerkingsvormen in één traject

Om verschillende 'soorten' burgers te bereiken kun je ruimte laten voor meerdere niveaus van meedoen: actief en minder actief. Alle inbreng moet serieus genomen worden.

Transparantie

Geef inzicht in de uitgangspunten van de gemeente. Als niet kan worden ingegaan op ideeën en initiatieven van burgers, geef dan duidelijk aan waarom niet.

Aanspreekpunt

Als betrokken bewoners opletten en mee beheren moeten ze één centraal aanspreekpunt hebben bij de gemeente. Wilt u dat burgers blijven melden en initiatieven nemen, zorg dan dat ze u goed kunnen bereiken.

Durf te investeren

Durf om te investeren in samenwerking is een grote succesfactor, omdat het betrokkenen enthousiasmeert. Hiervoor moet soms worden afgeweken van de bestaande paden. Probeer daarom ook nieuwe werkvormen.

3.3 Samenwerkingsactiviteiten in de aanpak

In de praktijk worden heel veel verschillende activiteiten gebruikt om samen te werken met burgers. Vaak gebeurt dit in het kader van wijkbeheeractiviteiten. Een aantal activiteiten is hier kort toegelicht:

Opruimacties

In veel gemeenten zijn eenmalige of structurele schoonmaakacties in onder meer wijken of bij scholen. Gemeenten kunnen hierin het voortouw nemen, bijvoorbeeld door het organiseren van een schoonmaakestafette waarbij steeds in een andere wijk wordt opgeruimd. Burgers nemen zelf ook initiatief om buurten schoon te maken. Denk aan de Landelijke Opschoondag. Ondersteuning van gemeenten bestaat uit leveren van vuilniszakken, veiligheidshesjes, prikstokken etc. Ook kan met burgers worden afgesproken dat zij hun eigen straat vegen en dat de gemeente het afval ophaalt.

Adoptiebakken

In het buitengebied vegen gemeenten minder frequent. Burgers wensen echter schone berm en etc. Sommige gemeenten lossen dit op door het plaatsen van adoptiebakken. Burgers beheren deze bakken en legen ze in de eigen afvalvoorzieningen.

Wijkraden, stadspanels

Met een klankbordgroep kan een gemeente structureel burgers raadplegen over de problematiek en de gemeentelijke aanpak. Een klankbordgroep kan ook zelf een aanpak voorstellen, die vervolgens binnen de gemeente wordt besproken.

Convenanten

In een convenant kan worden vastgelegd dat twee partijen, bijvoorbeeld de gemeente en een school, gemeenschappelijk verantwoordelijk zijn voor het onderhoud van een omgeving. Hierin kunnen concrete afspraken worden gemaakt. Een voorbeeldtekst hiervoor vindt u op www.samenwerkenaanschooner-nederland.nl, onder 'doelgroep jongeren'.

Schouwen

Bij schouwen lopen gemeente en burgers samen door een gedeelte van de wijk, bekijken wat de problemen zijn, hoe die opgelost kunnen worden en wie daarbij een rol kunnen spelen. Dit instrument wordt niet alleen gebruikt bij de start van de zwerfafvalaanpak, maar ook om het schoonheidsniveau te bepalen voor een nulmeting of evaluatie of voor het opstellen van wijkprofielen.

Enquêtes, stadspeilingen, bewonersonderzoeken

Veel gemeenten consulteren hun burgers eens per één of twee jaar over de zwerfafvalproblematiek en -aanpak. Dit gebeurt via enquêtes, stadspeilingen of bewonersonderzoeken. Via websites kan een grote doelgroep worden geraadpleegd.

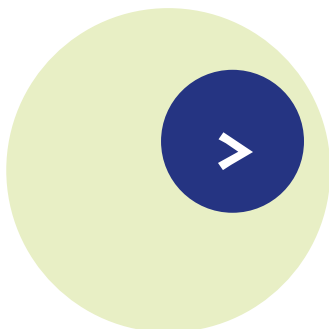
Bewonersbijeenkomsten

Om burgers te informeren en te consulteren zijn bewonersbijeenkomsten een veel gebruikt instrument. De kunst is zoveel mogelijk burgers te bereiken. Dit kan door aan te sluiten bij bestaande netwerken.

(Leefbaarheids)budgetten

Steeds vaker experimenteren gemeenten met het geven van invloed en zeggenschap aan burgers over financiële bestedingen in de directe leefomgeving. De gemeente stelt bijvoorbeeld een fonds beschikbaar voor de leefbaarheid in een bepaalde wijk. Het fonds kan ook gevoed worden door andere belangrijke lokale partijen, zoals woningbouwcorporaties en bedrijven. Ten slotte hebben ook zij baat bij een goede leefomgeving. Bij deze vorm krijgen bewoners veel invloed en wordt van hen ook een flinke inspanning verwacht.

Praktijksituaties

De Delftse wijkaanpak

De gemeente Delft beschouwt samenwerking met de bevolking al sinds 1998 als een belangrijk middel bij het vergroten van de leefbaarheid. Daartoe investeert de gemeente in kort- en langlopende samenwerkingsverbanden met wijkcomités en groepen burgers. Dat gebeurt op verschillende terreinen, waaronder de aanpak van vervuiling van de openbare ruimte. Binnen de samenwerkingsverbanden kunnen gemeente en bewoners gemeenschappelijk werken aan een schoon, heel, veilige en sociale stad, en kan de gemeente haar aanbod op het gebied van opruimen, repareren en handhaven afstemmen op de vraag van bewoners. Twee voorbeelden laten zien hoe de Delftse aanpak werkt: de straat en wijkgerichte actie 'Fleur Delft Op' en een wijkgerichte actie met de scouting.

Aanleiding

De gemeente Delft heeft haar wijkaanpak ontwikkeld in 1998. Naar aanleiding van een evaluatie in 2002, heeft ze de aanpak aangescherpt: samenwerkings-thema's zijn herbenoemd en de manier van samenwerken met woningcorporaties, andere instanties én bewoners is verbeterd.

Eén van de thema's van de Delftse wijkaanpak is het bestrijden van vervuiling van de openbare ruimte. Net als op andere gebieden geldt ook hierbij dat voorzieningen, voorlichting en handhaving niet voldoende zijn om het probleem op te lossen; daarvoor is tevens gedragsverandering van de burger nodig. In dat verband ondersteunt de gemeente initiatieven die het verantwoordelijkheidsgevoel van mensen bevorderen en die een sfeer van onderlinge openheid stimuleren, waarbinnen bewoners elkaar op hun gedrag (durven) aan te spreken. Delft kent in dat verband bijvoorbeeld een Straatfeestcheque: subsidie voor het organiseren van een straatfeest. De wijkaanpak omvat echter nog veel meer elementen.

Inhoud

De Delftse wijkaanpak is een gestructureerde manier om bewoners meer bij hun leefomgeving en bij elkaar te betrekken, volgens de methode: analyseren - prioriteren en agenderen - uitwerken van initiatieven uitvoeren en verantwoorden. Daarbij werken medewerkers van de gemeente en andere partijen, zoals woningbouwverenigingen, nauw samen met groepen bewoners. Op uitnodiging van de gemeente maken bewoners en professionals eerst samen een analyse van de huidige situatie op het gebied van leefbaarheid in een wijk of straat. Dan stellen ze vast welke zaken moeten worden aangepakt om de leefbaarheid te verbeteren en welke daarvan de hoogste prioriteit hebben. Dit leidt tot een Wijkagenda en tot aandachtspunten voor (beleid van) gemeente en de andere betrokken partijen. De volgende stap is het uitwerken van de initiatieven en het vaststellen wie aan de uitvoering wil meewerken. Daarna volgt de concrete uitvoering. Tot slot vindt verslaglegging plaats in een Wijkverslag.

Twee voorbeelden zijn illustratief voor de Delftse wijkaanpak: de actie 'Fleur Delft Op' en een actie van een plaatselijke scoutinggroep om één van de wijken schoon te maken. De actie 'Fleur Delft Op' richt zich op de bestrijding van zwerfafval en het repareren en schoonmaken van lokale openbare voorzieningen als bankjes, kinderspeelplaatsen etc. en op het bevorderen van onderlinge contacten op straat. Bewoners dienen zelf het initiatief te nemen door samen een voorstel te maken voor het opknappen of schoonmaken van hun straat of buurt. Daarmee gaan ze naar het gemeentelijke wijkteam of de wijkcoördinator. Als uitvoering van het voorstel inderdaad leidt tot een beter aanzien van de wijk of een straat en bewoners zich als groep ervoor willen inzetten, dan geeft de gemeente hieraan ondersteuning. Die bestaat uit het ter beschikking stellen van materialen als

grijpers, vuilniszakken en bezems, het aanbieden van plantjes of bijvoorbeeld extra vuil ophalen, het plaatsen van een extra afvalbak of het herbestraten van een stukje weg. Ook zorgt de gemeente voor publiciteit via de pers en eigen communicatiemiddelen (folder, Stadskrant) en wijst ze bewoners op de mogelijkheden om lokale media in te schakelen. 'Fleur Delft Op'-acties eindigen vaak met een straatbarbecue. Per jaar worden ongeveer 15 van deze acties uitgevoerd.

In het scoutingproject heeft de wijkcoördinator van de wijk Tanthof een scoutinggroep benaderd voor het uitvoeren van een zwerfafvalactie. Deze bleek daarin geïnteresseerd. De scoutinggroep heeft de organisatie zelf ter hand genomen. Ze heeft onder andere gekeken of de 'hotspots' nog actueel waren. Twee weekenden lang zijn ze concreet aan de slag gegaan. Ze hebben schoongemaakt, flyers aan buurtbewoners uitgedeeld en een informatiekraampje in het winkelcentrum bemand om bewoners enthousiast te krijgen voor vervolgacties. Toen bleek dat er onvoldoende bewoners werden bereikt, heeft de gemeente in het tweede weekend een straatentertainer ingezet. Het jongerencentrum in de wijk heeft zich bij de actie aangesloten. De Dienst Stadsbeheer van de gemeente heeft voor de actie materialen ter beschikking gesteld en extra vuil opgehaald. De afdeling Milieu van de gemeente heeft een educatieve vragenlijst ontwikkeld voor kinderen die meehielpen bij het opruimen. Bij het scoutingproject hoorde ook een 'Schoonste straat verkiezing'. Als beloning voor de actie heeft de gemeente vanuit het wijkbudget enkele zomeractiviteiten van de scoutinggroep betaald.

Doelen en doelgroepen

Het doel van de Delftse wijkaanpak is om de betrokkenheid en het eigen initiatief van bewoners te stimuleren, een zo groot mogelijk deelname van bewoners te bewerkstelligen, concrete en zichtbare

Ingezette methoden, instrumenten en werkvormen

- Bewoners motiveren en ondersteunen
- Materialen ter beschikking stellen om straten en wijken aan te pakken
- Extra inzet van gemeentelijke diensten
- Deelnemers belonen

resultaten te boeken en het aanbod van de gemeente af te stemmen op de vraag van bewoners.

Doelgroepen zijn onder andere bewoners, scholen en verenigingen. De actie 'Fleur Delft Op' is concreet gericht op het schoner maken en houden van straten, maar is - nog meer - bedoeld om de onderlinge contacten in de straten te verbeteren. Ook de actie met de scouting had belangrijke nevendoelen: het organiseren van een activiteit speciaal voor kinderen en jongeren en het enthousiasmeren van bewoners om zelf aan een schone wijk bij te dragen.

Betrokken partijen

De belangrijkste betrokken partij zijn de burgers zelf. Verder betreft de gemeente alle instanties bij haar wijkaanpak die hierbij een rol kunnen spelen. Denk aan de politie, woningcorporaties, de stichting Breed Welzijn Delft (BWD), scholen, winkeliersverenigingen en sportverenigingen. Bij de 'Fleur Delft Op'-acties waren gemeentelijke vakdiensten betrokken als reiniging, groen en civiel (wegonderhoud), wijkcoördinator (wijkzaken) en de fleurop-coördinator. Bij het scoutingproject waren, naast de scouts zelf, de wijkopzichter vanuit stadsbeheer en de wijkcoördinator (wijkzaken) betrokken.

Verdeling van verantwoordelijkheden

In de Delftse wijkaanpak stimuleert de gemeente burgers om actief te worden en hun eigen verantwoordelijkheid te nemen. Daar stelt de gemeente faciliteiten tegenover voor het uitvoeren van concrete initiatieven. Zo mogelijk verbetert de gemeente haar algemene dienstverlening in overeenstemming met de wensen van de bewoners. Bij de 'Fleur Delft Op'-actie dienen burgers gezamenlijk

het initiatief te nemen en activiteiten uit te voeren. De gemeente stelt dan schoonmaak en reparatiematerialen, ondersteuning in de organisatie en een bijdrage in de uitvoering ter beschikking. In het geval van de scoutingactie was de rol van de gemeente ondersteunend en enthousiasmerend van aard. De wijkcoördinator heeft contacten gelegd met en tussen verschillende organisaties (ook diensten binnen de gemeente). De scoutinggroep en de gemeente hebben onderling taken verdeeld voor de uitvoering van de activiteiten.

Succesfactoren

- Voldoende tijd en geld voor de aanpak uittrekken.
- Campagneachtige activiteiten uitvoeren binnen een structurele aanpak.
- Echt samenwerken met bewoners én andere partijen.
- Meedenken en meewerken met bewoners, ook buiten gebaande paden. Inspireer, spoor aan en wees flexibel!
- Bewoners ondersteuning geven bij het uitwerken van plannen.
- Waardering uitspreken aan bewoners voor hun inspanningen en de bereikte resultaten.
- Creativiteit inbrengen.
- Publiciteit regelen.
- Doelgericht instrumenten inzetten; maak het leuk!
- Voor politieke steun zorgen; dat legt een fundament voor succes op de lange termijn.

Faalfactoren

- De houding van burgers dat de overheid gewoon zijn werk moet doen.
- De wens van burgers om activiteiten uit te voeren in het weekend, als de gemeente moeilijk medewerkers kan mobiliseren.
- Gebrek aan continuïteit (bij de bewoners en intern organisatorisch bij de gemeente).

Meer informatie

www.gemeentedelft.info onder wijkinformatie

De gouden stadsregels

In 2001 heeft de bevolking van Gouda tien Gouden Stadsregels opgesteld, bedoeld om de gemeente veiliger, schoner en aangenamer te maken. Eén van de regels luidt: “Ruim je afval zelf op”. Om hieraan invulling te geven heeft de gemeente gestimuleerd dat scholen een aantal activiteiten zijn gaan uitvoeren. Uiteraard heeft Gouda de scholen daarbij concrete ondersteuning gegeven.

Aanleiding

In 2000 bracht de gemeente Gouda de nota Veilig Samenleven uit. Daarin staat de subjectieve onveiligheid van Gouda centraal, zoals ervaren door de bewoners. De nota stelt onder meer dat de Goudse samenleving veiliger kan worden door het stellen van normen en het doorbreken van de sfeer van onverschilligheid en afzijdigheid. Maar welke waarden en normen zijn in dit verband vooral van belang? De gemeente Gouda vroeg dit in de zomer van 2001 aan haar inwoners, waarop in totaal 3.700 reacties kwamen. De tien meest genoemde onderwerpen heeft de gemeente vervolgens benoemd tot de tien Gouden Stadsregels. Op nummer 3 staat de regel “Ruim je afval zelf op”. Nu worden burgers gestimuleerd elkaar te leren kennen en elkaar op de Stadsregels aan te spreken.

Inhoud

In 2003 is de gemeente een stedelijke campagne gestart om de Gouden Stadsregels bekendheid te geven. Hiervoor is een communicatieplan gemaakt. Het plan bestaat uit een postercampagne, een website, een nieuwsbrief en publiciteit in de pers. De gemeentelijke afdeling communicatie verzorgt deze activiteiten en stimuleert daarnaast dat ook andere partijen met de regels aan de slag gaan.

Een aantal activiteiten op het gebied van de Gouden Stadsregels hebben zich gericht op de scholen, omdat je van daaruit veel kans maakt dat de regels beklijven.

Ingezette methoden, instrumenten en werkvormen

- Gouden Stadsregels
- Platform van lokale organisaties
- Communicatie
- Debatten
- Lesbrieven voor scholen
- Schoonmaakestafettes
- Positieve aandacht voor betrokken en initiatiefrijke burgers

Eén van de basisscholen heeft, ook voor de andere scholen, een lesbrieven opgesteld. De lesbrieven bestaan uit opdrachten om kinderen bewust te maken en met elkaar in gesprek te brengen over de eigen verantwoordelijkheden. Daarbij is het belangrijk in groepen te werken en kinderen te stimuleren om eigen verantwoordelijkheden te nemen en regels na te leven. Het lespakket wordt gebruikt bij het meer algemeen aanleren van sociale vaardigheden. Eén van de scholen heeft de stadsregels ingepast in de schoolorganisatie. Daar hebben kinderen, bijvoorbeeld, in de pauze om toerbuurt corveedienst om het schoolplein schoon te houden. De gemeente heeft verder een schoonmaakestafette uitgeschreven voor basisscholen.

Daaraan hebben 430 leerlingen van zeven basisscholen deelgenomen, waarbij ze de omgeving van de school steeds in korte tijd (drie kwartier) hebben verlost van zwerfafval. Voor de estafette had de gemeente een handleiding gemaakt. Ook stelde de gemeente materiaal beschikbaar: bezems, grijpers en prikkers. Voor alle deelnemers was er een aardigheidje; de school die het meeste afval had opgehaald kreeg een prijs: T-shirts met een print van de klassenfoto. Er is ook een lespakket voor het VMBO ontwikkeld. Een andere activiteit van de gemeente in het kader van de Gouden Stadsregels was 'het bloemetje van de week'. Dit werd uitgereikt aan bewoners die hun

beste beentje hadden voorgezet. Ze kregen niet alleen een bloemetje, maar ook een plekje in een plaatselijk weekblad en op de website van de gemeente.

Inmiddels is de campagne afgesloten met een slotdebat. Het is nu aan de burger om het omgaan met de Stadsregels onderdeel te maken van het dagelijkse leven.

Doelen en doelgroepen

Het doel van de Gouden Stadsregels is Gouda veiliger, schoner en aangenamer te maken. Dit is een opdracht aan alle inwoners van de stad. De regel "Ruim je afval zelf op" heeft tot doel bewustwording en gedragsverandering te bewerkstelligen ten aanzien van (zwerf)afval. Ook die regel is natuurlijk voor alle inwoners bedoeld. De activiteiten hebben zich specifiek gericht op schoolgaande kinderen en jongeren.

Betrokken partijen

De Gouden Stadsregels zijn een belangrijk beleidsuitgangspunt voor het gemeentebestuur, dat ook nauw bij de uitvoering van de campagne betrokken was. Uiteraard geldt dat laatste ook voor de gemeentelijke afdeling communicatie. De belangrijkste betrokken partij was uiteraard de burgers zelf. De gemeente heeft daarnaast maatschappelijke organisaties bij de activiteiten betrokken zoals scholen, welzijns-

organisaties, politie, sportverenigingen, horeca, wijkteams (georganiseerde bewoners), de plaatselijke krant, Halt, politici en levensbeschouwelijke organisaties. Tijdens de campagne bestond er een breed platform van organisaties bestaan die zich bezighield met het onder de aandacht brengen van de Stadsregels en het laten bekijken daarvan. In dit platform zaten vertegenwoordigers van welzijnsorganisaties, jongerenorganisaties, allochtonengroeperingen, wijkteams, sportverenigingen en de woningstichting. Ook onderwijsinstellingen maakten deel uit van het platform.

Verdeling van verantwoordelijkheden

De gemeente heeft zich verantwoordelijk gesteld voor verbetering van de sociale veiligheid in de stad. Van daaruit heeft ze een initiërende, voorlichtende en faciliterende rol. Door onder andere materiaal beschikbaar te stellen, zijn anderen in de gelegenheid ook aan de slag te gaan. Vanaf het begin heeft de gemeente de eigen verantwoordelijkheid van burgers benadrukt. Daartoe motiveerde ze haar inwoners deel te nemen aan het debat en de activiteiten, elkaar aan te spreken op gedrag en zelf initiatieven te ontplooiën. Bij dat laatste bood de gemeente (professionele) ondersteuning aan van haar medewerkers.

De scholen vullden samen met de kinderen een uitvoerende rol. Ook waren de scholen initiatiefnemers, bijvoorbeeld bij het opstellen van de lesbrief. Andere partijen, zoals winkeliers, hadden een voorlichtende rol door posters op te hangen en foldertjes uit te delen. In buurthuizen en door wijkteams zijn discussieavonden georganiseerd.

Succesfactoren

- Investering van veel tijd en geld in met name de start van de campagne.
- Een draaiboek met een strakke planning voor de financiën en de duur van het project.
- Bevlogenheid van de gemeente.
- Het vermogen anderen te enthousiasmeren.
- Durf om te investeren.
- Traject afmaken.
- Inzetten op jongeren.
- Goede communicatie.
- Raadsbrede ondersteuning.

Faalfactoren

- *Continuïteit*. Nu de campagne is beëindigd, bestaat de kans dat de aandacht voor de Gouden Stadsregels gauw wegebt.
- *Cynisme*. Je bereikt alleen iets als je er zelf in gelooft. Op den duur moet je anderen met resultaten overtuigen. Als gemeente heb je daar een voorbeeldfunctie in.

Meer informatie

www.goudenStadsregels.nl of de afdeling communicatie van de gemeente Gouda, tel. (0182) 58 82 11.

Adoptieproject afvalbakken Heumen

Na een vraag van een inwonster, heeft de gemeente Heumen een adoptieregeling opgezet voor afvalbakken, met name buiten de dorpskernen. Burgers legen deze en houden de omgeving schoon, in ruil voor faciliteiten die de gemeente ter beschikking stelt.

Aanleiding

De gemeente Heumen maakt sinds 1996 gebruik van zogeheten dure vuilniszakken om het scheiden van huisvuil te stimuleren. Groen afval, glas, papier, klein chemisch afval, kleding en schoeisel kunnen burgers gratis aanbieden. Vanuit dit perspectief leek het niet verstandig om in het grote buitengebied van de gemeente afvalbakken te plaatsen, bijvoorbeeld bij alle bankjes. Het legen van al die bakken en het opruimen van de omgeving zou niet alleen hoge kosten met zich meebrengen, de gemeente was ook bang dat de bakken extra afval zouden aantrekken. Toen een inwonster uit het buitengebied contact opnam met de afdeling Milieu met de wens tóch afvalbakken te plaatsen, was dit voor de gemeente aanleiding het beleid in heroverweging te nemen. De betreffende inwonster ergerde zich namelijk niet alleen aan het afval rond een bankje bij haar in de buurt, maar ruimde dit ook steeds op. Zo ontstond, in samenspraak met het gemeentelijke duurzaamheidsplatform (een overleg tussen vertegenwoordigers van gemeente, bedrijven en verenigingen) en de wethouder van Milieu, het 'Adoptieproject vuilnis in en buiten de dorpskernen'. Het duurzaamheidsplatform heeft het idee uitgewerkt en de afdeling Milieu is het gaan uitvoeren.

Inhoud

Het adoptieproject, dat in 2003 is gestart, houdt in dat burgers een afvalbak kunnen adopteren die zij regelmatig legen en waarvan ze de nabije omgeving schoonhouden. Wie interesse heeft, kan contact opnemen met de gemeente en een voorstel doen voor

een locatie. De buitendienst van de gemeente beoordeelt dan of het verzoek redelijk is (bijvoorbeeld of er wel voldoende mensen langs komen) en plaatst vervolgens een vuilnisbak. Aan deelnemende burgers verstrekt de gemeente gratis vuilniszakken om de bakken in te legen.

Bij de start van het project hebben de lokale media hieraan aandacht besteed. Uiteindelijk hebben er zes mensen gereageerd, waarvan twee gezamenlijk. Het gaat in totaal dus om vijf bakken. Nadat de bakken waren geplaatst, deelde de gemeente aanvankelijk dure vuilniszakken uit. Die werden helaas door onbekenden steeds leeggegooid en meegenomen. Nu de gemeente blauwe zakken uitdeelt, is dit probleem opgelost. Uiteraard worden deze zakken, bij wijze van uitzondering, wel meegenomen bij het vuilnis ophalen.

Het project heeft de gemeente eenmalig ongeveer 8.000 euro gekost aan investering in de afvalbakken en kost jaarlijkse ongeveer 500 euro aan vuilniszakken. De kosten zijn opgenomen in de reguliere afvalbegroting en vormen daarbinnen geen specifieke kostenpost. In de perceptie van de gemeente kost het project geld, dat zij anders niet had hoeven uitgeven. De bewoners echter, vinden dat zij vrijwilligerswerk doen en de gemeente feitelijk kosten besparen. De gemeente merkt hen echter niet aan als vrijwilligers.

Heumen ontwikkelde ook met een naburige gemeente een meer structurele aanpak van zwerfafval. De Subsidieregeling Aanpak Milieudrukvermindering dwingt de gemeenten daarbij eerst een nulsituatie vast te stellen, dan te bepalen welke mate van vervuiling acceptabel is en vervolgens doelstellingen en een aanpak vast te leggen. De gemeente heeft het adoptieproject nu bij dit project ondergebracht.

Een meer systematische manier van werken en meer aandacht voor samenwerking met burgers zal het gevolg zijn.

Doelen en doelgroepen

De doelstellingen van de gemeente zijn enerzijds het nastreven van een schonere leefomgeving en anderzijds het stimuleren van betrokkenheid van burgers bij die leefomgeving. Het project moet ook een uitstraling hebben naar andere inwoners en hen stimuleren hun afval goed op te ruimen.

Heumen stimuleert de betrokkenheid van burgers bij het schoonhouden van de leefomgeving ook op andere manieren. Zo betaalt de gemeente carnavalsverenigingen een bedrag voor elke vierkante meter stoep die ze schoon en onkruidvrij houden en geeft ze ondersteuning aan de jagersvereniging in ruil voor hun bijdrage aan het onderhoud van het bos.

Ingezette methoden, instrumenten en werkvormen

- Honorering van initiatieven van burgers
- Overleg met gemeentelijk met duurzaamheidsplatform
- Afvalbakken plaatsen en daarbij afvalzakken uitreiken
- Communicatie

Betrokken partijen

Namens de gemeente is de afdeling Bouw, Milieu en Afval de uitvoerende organisatie. Deze moet het project coördineren. De afdeling Civiel Techniek van de gemeente plaatst de bakken en verstrekt de zakken. Het duurzaamheidsplatform was betrokken bij de ontwikkeling van het project en wordt op de hoogte gehouden van het verloop.

Verdeling van verantwoordelijkheden

In de visie van de gemeente heeft zij zelf de taak van coördinator/begeleider en de verantwoordelijkheid om te volgen hoe het adoptieproject verloopt en wordt gewaardeerd. In de praktijk gebeurt dit overigens in onvoldoende mate. De gemeente weet niet of de omgeving door dit project daadwerkelijk schoner is geworden en of de behaalde resultaten in verhouding staan tot de gemaakte kosten. Het duurzaamheidsplatform volgt kritisch het beleid en de uitvoering van de gemeente. Deelnemende burgers moeten de afvalbakken legen en de omgeving ervan schoonhouden. De gemeente moet hierop toezien.

Faalfactoren

- Een project te snel en ad hoc lanceren, zonder goed na te denken over het vervolg.
- Verantwoordelijkheden, afspraken, taakverdeling, begroting en doelstellingen niet vastleggen.
- Geen projecttoezicht regelen.
- Gebrekkige communicatie met de betreffende burgers.
- Het uitblijven van aanmeldingen vanuit de burgers.

Meer informatie

Afdeling Bouw, Milieu en Afval van de gemeente Heumen, mw. E. Rademacher of dhr. W.H.W van Doesum, tel. (024) 358 83 00, e-mail Erademacher@heumen.nl

Campagne Leiden ruimt op!

De gemeente Leiden heeft een grootschalige campagne opgezet om zwerfafval in de stad te bestrijden. De campagne 'Leiden ruimt op!' richt zich zowel op het verbeteren van de eigen werkwijze als op samenwerking met bewoners en scholen bij het schoonmaken en houden van de leefomgeving. Burgers, bedrijven en bezoekers zijn immers gezamenlijk verantwoordelijk voor een schone stad.

Aanleiding

Eind 2000 stelde de gemeenteraad van Leiden extra geld beschikbaar om de vervuiling van de stad aan te pakken. Daarop ontwikkelde de dienst Milieu en Beheer een plan van aanpak 'Meer dan vegen alleen', waarna in 2002 de campagne startte. De campagne richt zich op een stad die objectief gemeten schoner is en ook zo wordt beleefd door de burgers.

Inhoud

'Leiden ruimt op!' kent vier hoofdlijnen: het eigen werk van de gemeente goed doen, samenwerken, communicatie en toezicht en handhaving. Hieraan ten grondslag ligt de gedachte dat het tegengaan van vervuiling van de stad niet is gebaat bij extra onderhoudsinspanningen zonder meer. Om de stad zichtbaar schoner te maken en te houden is ook gedragsverandering van een aantal burgers nodig. Dit vergt communicatie, handhaving en toezicht. Bovendien is het opruimen en schoonhouden van de stad het resultaat van een gezamenlijke inspanning. Naast de gemeente hebben ook burgers, bedrijven en bezoekers daarin hun verantwoordelijkheid. Daarom zoekt de gemeente zoveel mogelijk samenwerking met hen. De insteek is mensen op een positieve manier te prikkelen eigen verantwoordelijkheid te nemen.

Bij de start van het project zijn twee bewonerspanels gehouden om input te krijgen bij het vaststellen van

speerpunten. In een latere fase heeft een bewonerspanel met de gemeente meegedacht over de aanpak van zwerfafval rond containers.

Een deel van de campagne 'Leiden ruimt op!' heeft betrekking op het eigen functioneren van de gemeente. Daartoe wordt intern bekeken hoe de stad beter kan worden schoongehouden. Bij andere onderdelen van de campagne stimuleert en ondersteunt de gemeente initiatieven van bewoners die met ideeën komen om hun straat of buurt schoon te maken (houden) en op te knappen. Bewoners kunnen daartoe ook een budget krijgen uit het Fonds Wijkinitiatieven. Contacten met groepen bewoners (bewonerscommissies, samenwerkingsverbanden van bewonersorganisaties etc.) worden met name onderhouden door ambtenaren van de gemeentelijke dienst Milieu en Beheer. Als bewoners acties willen uitvoeren, helpt de gemeente bij de communicatie, stelt materialen beschikbaar en zorgt bijvoorbeeld voor een keer extra afval ophalen. In wijken waar bewoners zelf minder snel initiatieven nemen, worden bewoners gestimuleerd en gemotiveerd om mee te werken. In Leiden-Noord zijn drie Opzomer-acties gehouden, waarbij de gemeente, de bewoners en diverse (maatschappelijke) organisaties, waaronder ook het Buurtserviceteam, nauw hebben samengewerkt. Kinderen uit de buurt voerden hier het theaterstuk 'Opgeruimd staat netjes' op. De beste bewonersactie krijgt jaarlijks de 'Leiden ruimt op!'-prijs.

De gemeente doet zelf zeer actief aan communicatie. Hierbij maakt ze vaak gebruik van middelen van het Impulsprogramma. De milieupolitie is uitgebreid om aan extra handhaving en toezicht te doen. Verder worden af en toe meer eenmalige acties uitgevoerd, zoals het uitdelen van vuilniszakken aan de markt-kooplieden op de 3 oktobermarkt. Met een aantal scholen is een convenant afgesloten om zwerfafval rond te scholen te bestrijden.

Ingezette methoden, instrumenten en werkvormen

- Bewonerspanels
- Deelname campagnes Stichting Nederland Schoon
- Cursus 'schouwen openbare ruimte'
- Samenwerking met partners
- Actie op '3 oktobermarkt'
- Opzoomeren in Leiden Noord
- Vegen op zondag in de zomer in delen van de binnenstad
- Schoonmaakacties van bewoners
- 'Leiden ruimt op!'-prijs
- Convenanten met scholen
- Onpartijdige schouw

Het hele project 'Leiden Ruimt Op!' is gefinancierd vanuit het Grote Steden Beleid en liep tot eind 2004. Voor een periode van drie jaar is een budget beschikbaar van 1,8 miljoen euro.

Volgens de gemeente is een aantal betrokken bewoners erg tevreden over de resultaten van hun inzet en de samenwerking met de gemeente. Volgens een objectieve schouw is het rapportcijfer voor zwerfafval op verharding, in het groen en bij containers sinds het begin van de campagne gestegen van een zes naar een zeven. De bewoners beginnen dit ook steeds meer zo te ervaren. Het cijfer dat zij geven beweegt langzaam naar dit objectief vastgestelde cijfer toe.

Doelen en doelgroepen

De gemeente Leiden streeft voor de stad naar schoonheidsgraad 4. Dat betekent dat de stad er netjes en opgeruimd uitziet; er is bijna niets op aan te merken. De gemeente wil dit bereiken door zelf beter te werken en door bewoners, bezoekers en bedrijven te stimuleren netter met hun afval om te gaan. Het grote aantal acties dat wordt uitgevoerd in het kader van Leiden Ruimt Op! richt zich steeds op andere doelgroepen, waaronder groepen bewoners, scholieren, sportclubs met een buitenaccommodatie, eigenaren van horecagelegenheden en marktkooplieden.

Betrokken partijen

Voor activiteiten in het kader van 'Leiden ruimt op!' zoekt de gemeente samenwerking met zoveel mogelijk partners in de stad, afhankelijk van het soort project. Concreet vindt samenwerking plaats met buurtverenigingen, scholen, de stichting studenten-huisvesting, winkeliersverenigingen en buurt-serviceteams.

Binnen de gemeente wordt de campagne uitgevoerd door de dienst Milieu en Beheer. Een lid van het managementteam van deze dienst is hoofdverantwoordelijke voor het project. De sectorhoofden van de dienst vormen een stuurgroep. Het projectteam wordt gevormd door een projectleider en een communicatieadviseur. Voor de verschillende deelprojecten zijn deelprojectleiders aangesteld en ambtelijke werkgroepen ingesteld. Soms worden daarbij ook buitenmedewerkers betrokken. Soms werkt de wethouder mee aan de uitvoering van acties. Daarmee laat hij zien dat het gemeentebestuur er groot belang aan hecht.

Verdeling van verantwoordelijkheden

Het opruimen en schoonhouden van de stad is, in de ogen van de gemeente Leiden, een gezamenlijke verantwoordelijkheid van iedereen die in de stad woont, werkt en leeft. Het vergt niet alleen extra onderhoudsinspanningen, maar ook preventie en handhaving/toezicht. De gemeente zelf heeft de verantwoordelijkheid de eigen regels juist uit te voeren, zoals voldoende faciliteiten aanbieden waar bewoners hun afval kwijt kunnen, het volgens de afspraken ophalen van afval en de stad schoon houden. Het is ook haar taak regels aan burgers duidelijk(er) te maken. In het eerste jaar van 'Leiden ruimt op!' zijn daartoe de 'Leidse afvalregels' opgesteld en uitgedragen. Verder faciliteert de gemeente initiatieven van bewoners vanuit het Fonds Wijkinitiatieven en door middelen ter beschikking te stellen voor

schoonmaakacties en reparaties. De gemeente raadt pleegt bewoners bij het bepalen van prioriteiten in de aanpak. Bewoners moeten hun eigen verantwoordelijkheid nemen. Ze dienen zich aan regels te houden zoals geen afval op straat gooien, vuilniszakken op tijd buiten zetten, de hond laten lopen en poepen waar het wel mag etc. Hiervoor is vaak een mentaliteits- en gedragsverandering noodzakelijk. Bewoners hebben verder een signaleringsfunctie: van hen verwacht de gemeente dat ze het melden als ze zien dat ergens illegaal afval wordt gedumpt. De gemeente gaat hier vervolgens serieus mee om. Tot slot hebben bewoners tot taak hun medeburgers aan te spreken op het schoonhouden van de leefomgeving.

Succesfactoren

- Project goed inbedden in de organisatie; daar ook draagvlak creëren en zorgen voor goede onderlinge afstemming van activiteiten.
- Breed en intensief communiceren, ook over de inspanningen die de gemeente levert om de stad op te ruimen en opgeruimd te houden en de resultaten die dat heeft. Dat laatste ook zichtbaar maken.
- Stimuleren dat bewoners en gemeenten hun negatieve én positieve ervaringen naar elkaar uiten.

Toen medewerkers van de dienst Milieu en Beheer op de avond voor kerst containers leegden, stuurden bewoners als dank een kaartje naar de dienst. Dat was zeer motiverend.

Faalfactoren

- Samenwerkingsrelaties blijken kwetsbaar; je bent afhankelijk van het commitment van de samenwerkende partij.
- De subjectieve beleving van de schoonheidsgraad van de openbare ruimte door inwoners blijkt weerbarstiger dan de objectief gemeten schoonheidsgraad; inwoners ervaren de openbare ruimte in eerste instantie als meer vervuild dan de objectieve score aangaf.

Meer informatie

Dienst Milieu en Beheer van de gemeente Leiden,
mw. Viola de Groot, tel. (071) 516 76 86,
e-mail v.de.groot@leiden.nl

Soms werkt de wethouder mee aan de uitvoering van acties. Daarmee laat hij zien dat het gemeentebestuur er groot belang aan hecht.

Schoon, heel en veilig 2004 in de wijk Nieuwland, Schiedam

Op initiatief van de gemeente Schiedam vond gedurende 2004 in de wijk Nieuwland een schoonmaakestafette plaats. Telkens als één van de buurten een actie had gevoerd, gaf deze het schoonmaakstokje door aan een volgende buurt. De gemeente en (maatschappelijke) organisaties gaven bewoners daarbij alle mogelijke ondersteuning. In het project speelde het opbouwwerk een grote rol bij het mobiliseren en motiveren van burgers. Volgens de gemeente worden bewoners geleidelijk positiever over de netheid van hun woon-omgeving.

Aanleiding

Vanuit het nationale grotestedenbeleid is het programma Onze Buurt aan Zet (ObaZ) opgezet. Ook de gemeente Schiedam doet hieraan mee. Binnen het programma is met bewoners van de wijk Nieuwland bekeken welke mogelijkheden er zijn om de goede kanten van de wijk te versterken en het imago te verbeteren. Dit project kreeg de naam Nieuwland aan Zet (NAZ). Het werken aan een schone, hele en veilige leefomgeving heeft hierin hoge prioriteit.

Binnen Nieuwland aan Zet werd in oktober 2002 een 'Schoon, Heel en Veilig'-maand gehouden. De politie, nutsbedrijf ONS, woningcorporatie Woonplus en de gemeente concentreerden hun reguliere werkzaamheden die op dit thema betrekking hebben in één maand, om bewoners te laten zien wat hun inzet op de genoemde terreinen is. Zo controleerde de milieupolitie enkele dagen achter elkaar de op straat geplaatste afvalzakken, terwijl de politie brommers en scooters controleerde op het voeren van licht, het voldoen aan wettelijk eisen en dergelijke. Woonplus knapte woningen en portieken op. Tegelijkertijd voerde een aantal scholen prikacties uit waarbij scholieren zwerfafval rond hun school opruimden. Het project sloeg zo goed aan, dat met instemming van de bewoners besloten werd een

schoonmaakestafette te organiseren die gedurende een jaar steeds een andere buurt in de wijk zou aandoen. Deze estafette vond plaats in 2004.

Inhoud

In maart 2004 startte de schoonmaakestafette met een officiële opening, waarbij ook gemeenteraadsleden en medewerkers van diverse instellingen aanwezig waren. Het schoonmaakstokje, dat bewoners in oktober 2002 hadden gemaakt, werd aan de bewoners van de startende buurt doorgegeven. Tot het einde van het jaar nam elke twee à drie weken een andere buurt het stokje over. Hier omheen vond steeds een kleinschalig feest plaats, met speciale activiteiten voor kinderen en mogelijkheden voor bewoners om vragen te stellen. Bewoners van de buurt die net een actie hadden uitgevoerd vertelden aan bewoners van de nieuwe buurt over hun ervaringen. Elke 'Estafettemiddag' had een ander accent. Zo kwam in een geval de 'rattenvanger van Hamelen' die met de kinderen door de buurt trok om zwerfafval te verzamelen, onder het motto: 'als je afval laat liggen, krijg je ratten'.

Ingezette methoden, instrumenten en werkvormen

- Wijk Beheer Overleggen
- Ondersteunende rol van het opbouwwerk
- Opruimacties
- Lessen op scholen
- Communicatie

Wat in het kader van de estafette concreet in elke buurt is gebeurd, verschilt van geval tot geval en is afhankelijk van de initiatieven van de buurtbewoners zelf. In één buurt is een zeer zelfstandige groep buurtbewoners ontstaan die nog steeds activiteiten organiseert. In andere buurten hebben opbouwwerkers en mensen uit de werkgroep Schoon, Heel en Veilig de meeste initiatieven moeten ontplooiën. In buurten met scholen betrok de gemeente deze bij de activiteiten. Scholieren maakten dan bijvoorbeeld de omgeving van hun school schoon. Scholen konden ook projecten/lessen over het omgaan met vuil houden. De estafette is in december 2004 afgesloten met een feestelijke happening. Toen vond tevens een gezamenlijke evaluatie plaats tussen gemeente, partnerorganisaties en bewoners.

Het opbouwwerk stimuleerde buurtbewoners steeds om met ideeën voor de estafette te komen en deze uit te voeren. Het was niet alleen de bedoeling schoonmaakactiviteiten te bedenken, maar ook ideeën voor sociale activiteiten. In de filosofie van de gemeente versterken sociale contacten de betrokkenheid bij de buurt, waardoor mensen de boel schoner zullen houden of anderen daarop eerder zullen aanspreken. Samen met de woningcorporatie of het nutsbedrijf werd steeds gekeken of zij iets extra's in de betreffende buurt konden doen. Bijvoorbeeld een keer extra huisvuil ophalen, het verwijderen van graffiti, huisvuilcontroles, het betegelen van huisvuilplaatsen enzovoort. Van de gemeente kregen bewoners ondersteuning in de vorm van geld om activiteiten te organiseren (te beginnen met 1.000 euro eventueel aangevuld voor bijzondere plannen) en materialen. Rondom de hele actie heeft de gemeente Schiedam veel aan communicatie gedaan, via nieuwsbrieven, brieven aan bewoners, informatie in de wijkkrant enzovoort.

Werd de actiemaand Schoon, Heel en Veilig van oktober 2002 nog gefinancierd uit de OBaZ-gelden, de estafette van 2004 is geheel betaald uit de reguliere gelden vanuit het Wijk Beheer Overleg en de woningcorporatie Woonplus. De kosten van de schoonmaakestafettes bedroegen in totaal ongeveer 20.000 euro. Daarnaast staken de verschillende partijen veel tijd in het project. De wijkcoördinator en professionals van partnerorganisaties (Woonplus, ONS, politie, opbouwwerk) zijn gemiddeld een dag per twee weken bezig geweest met de organisatie van de estafettemiddagen.

Volgens de gemeente leert de ervaring dat bewoners geleidelijk positiever worden over de netheid van hun woonomgeving. Uitzondering hierop vormen de buurten waarin veel sloop plaatsvindt. Over het algemeen moeten het opbouwwerk en de andere partners hard trekken om bewoners actief te krijgen. In wijken met veel sloop lukt dat nauwelijks. Bezuinigingen bij ONS zorgen ervoor dat het nuts-

bedrijf soms minder kon doen dan de gemeente en bewoners wenselijk achtten.

Doelen en doelgroepen

Doel van de Estafette Schoon, Heel en Veilig 2004 was het realiseren van een leefomgeving die schoner, heler en veiliger is. Dat heeft een praktische kant (schoonmaken) maar ook een sociale. De doelgroep waren steeds alle bewoners van een buurt en scholieren die in de betreffende buurt naar school gaan.

Betrokken partijen

De belangrijkste betrokken partij waren natuurlijk de burgers zelf en in veel gevallen de scholen in de buurt. De organisatie van de estafette was in handen van de werkgroep Schoon, Heel en Veilig. Deze bestond uit de wijkcoördinator van Nieuwland (gemeente Schiedam, afdeling wijkzaken), de woningcorporatie Woonplus, het opbouwwerk, nutsbedrijf ONS, een vertegenwoordiger van de politie en een communicatieadviseur. Zij vormden het kernteam en hielden zich bezig met de planning van de estafette, de voorbereiding, kostenramingen, etc. Indien wenselijk schakelden de genoemde professionals hun organisaties in bij de uitvoering van werkzaamheden.

Verdeling van verantwoordelijkheden

De gemeente ziet zichzelf als verantwoordelijk voor de kwaliteit van (het onderhoud van) het openbaar gebied. Van partnerorganisaties verwacht de gemeente dat ze hierover meedenken en hieraan meewerken. Het probleem kan, volgens de gemeente, alleen in samenwerking met alle betrokken organisaties worden opgelost. Dit betekent bijvoorbeeld dat een woningcorporatie zich niet uitsluitend kan bezighouden met de verhuur van woningen, maar ook moet zorgen voor een schone omgeving van de woningen. Op dit punt ziet de gemeente voor zichzelf een regiefunctie weggelegd richting diverse

(maatschappelijke) instellingen en organisaties.

De burger is de belangrijkste partner in het geheel. Deze dient, in de ogen van de gemeente, ook zelf de handen uit de mouwen te steken, bijvoorbeeld door de eigen stoep of het eigen portiek schoon te houden of klachten te melden.

Succesfactoren

- De continuïteit van een estafette. Daardoor laten instellingen, de gemeente en de bewoners steeds opnieuw zien dat ze samen de handen uit de mouwen steken en wordt steeds opnieuw iets bereikt.
- Bereidheid van de gemeente en partnerorganisaties om tijd en geld te investeren.
- Opbouwwerk als partner. Daarmee nemen deelname en betrokkenheid toe.
- Goede samenwerking tussen de instellingen en de gemeente. In de maandelijkse bijeenkomsten leerde men steeds veel van elkaar. Eventueel werden acties bijgesteld.
- Een gezamenlijke gezicht van instellingen en de gemeente naar buiten toe.
- Ondersteuning van ideeën en initiatieven van bewoners, op zowel sociaal als fysiek vlak.
- Samenwerking tussen bewoners en gemeente. Dit stimuleert het begrip voor 'de ambtelijke molens die soms wat langzamer draaien' en leidt tot meer waardering voor de gemeente.
- Een goede planning en een goede aansturing.

Faalfactoren

- Beperkte middelen. Daardoor kun je als gemeente en instellingen op het vlak van reiniging soms weinig extra's bieden.

Meer informatie

Gemeente Schiedam, dhr. Radha Buldeo Rai, tel. (010) 246 56 04, e-mail rsc.buldeorai@schiedam.nl

Spijkenisse schoon

Op initiatief van een inwonster, die een groot aantal bewonersorganisaties achter zich schaarde, is het zwerfafvalbeleid hoog op de agenda komen te staan van de gemeente Spijkenisse. Gemeente en bewoners (organisaties) werken nu samen aan een schonere stad en een mentaliteitsverandering in het aanbieden, weggooiën en opruimen van afval.

Aanleiding

De gemeente Spijkenisse kent de mogelijkheid van het Burgerinitiatief. Dit betekent dat elke inwoner met 25 handtekeningen van plaatsgenoten een probleem of verzoek op de agenda van de gemeenteraad kan plaatsen. In dit kader werd in oktober 2003 een Burgerinitiatief 'Effectief Zwerfafvalbeleid' aan de gemeenteraad aangeboden. Drijvende kracht hierachter was een inwonster die de zwerfafvalproblematiek te lijf wilde gaan in samenwerking met bewonersorganisaties en de gemeente. Ter voorbereiding belegde zij een bijeenkomst waar 42 mensen van 30 verschillende bewonersorganisaties aanwezig waren. Voor deze bijeenkomst had de gemeente Spijkenisse de Raadszaal ter beschikking gesteld. Bij het schrijven van het Burgerinitiatief hebben de betrokkenen gebruik gemaakt van materiaal van Stichting Nederland Schoon en hulp gehad van het plaatselijke Milieuhuis. Uiteindelijk heeft de gemeenteraad ingestemd met het Burgerinitiatief en is een structurele aanpak van de zwerfafvalproblematiek ontwikkeld. Deze aanpak past binnen één van de speerpunten van het gemeentelijk beleid: Schoon, Heel en Veilig.

Bewoners(organisaties) organiseren vanuit de Stichting Spijkenisse Schoon tal van activiteiten, waaronder grote schoonmaakacties met scholen.

Inhoud

Het gevolg van het Burgerinitiatief 'Effectief Zwerfafvalbeleid' is dat de gemeente een actief zwerfafvalbeleid is gaan voeren en dat bewoners nu frequent zelf schoonmaakactiviteiten opzetten en uitvoeren. Dit doen zij onder de vlag van de Stichting Spijkenisse Schoon. De gemeente tracht hierbij haar eigen activiteiten zo goed mogelijk op die van de bewoners te laten aansluiten. Daartoe is een zwerfafvalcoördinator aangesteld, die aanspreekpunt is voor alle betrokken partijen: bewoners, politiek, uitvoerders, scholen e.d. Voor de uitvoering van diverse activiteiten is er een fulltime activiteitenbegeleidster.

Bij het voorkomen en opruimen van zwerfafval heeft de gemeente Spijkenisse haar werkwijze geoptimaliseerd. Ze is beter zichtbaar geworden in de wijken, door bijvoorbeeld vaker materieel in te zetten. Ook is ze intensiever over haar inspanningen gaan communiceren, zodat de bewoners meer inzicht en vertrouwen krijgen in wat de gemeente allemaal doet. Aan groepen burgers biedt de gemeente ondersteuning aan bij het organiseren van acties. Verder voeren medewerkers van de gemeente samen met wijkbewoners wijkshouwen uit om de kwaliteit van de buitenruimte te beoordelen. Zwerfafval is één van de aspecten die daarbij aandacht krijgen.

Bewoners(organisaties) organiseren vanuit de Stichting Spijkenisse Schoon tal van activiteiten, waaronder grote schoonmaakacties met scholen. Daarbij

Ingezette methoden, instrumenten en werkvormen

- Burgerinitiatief
- Schoonmaakacties
- Educatiemateriaal
- PR (posters, tentoonstelling enz.)
- Structureel overleg tussen gemeente en georganiseerde bewoners

gaan schoolkinderen op pad om zwerfafval te verzamelen. Er zijn kisten met lesmateriaal over zwerfafval gemaakt en het Milieuhuis helpt scholen bij de uitvoering van activiteiten. Via schoolkinderen worden ook ouders bereikt, omdat zij helpen bij de schoonmaakacties. Ter bevordering van het eigen initiatief van burgers in de strijd tegen zwerfafval wordt allerlei PR-materiaal ingezet, zoals posters, een tentoonstelling enz.

Doelen en doelgroepen

Het doel van het Burgerinitiatief 'Effectief Zwerfafvalbeleid' is om de hoeveelheid zwerfafval in het openbaar gebied van Spijkenisse te verminderen en bij de bewoners een mentaliteitsverandering te bewerkstelligen. Dat is een taak voor de gemeente en bewoners samen. Specifieke doelgroepen zijn schoolgaande kinderen en jongeren, die worden aangesproken via de scholenbenadering, en wijkbewoners, die worden aangesproken door/via bewonerscommissies.

Betrokken partijen

Binnen de gemeente Spijkenisse houden de afdeling stadsbeheer (beleidvoerend), de afdeling Toezicht en Veiligheid, milieuagenten, stadsreiniging, communicatie en het Milieuhuis (educatief centrum) zich met de bestrijding van zwerfafval bezig. Bij de Stichting Spijkenisse Schoon hebben zich dertig bewonersorganisaties aangesloten.

Verdeling van verantwoordelijkheden

De gemeente en de bewonerscommissies voelen zich gezamenlijk verantwoordelijk voor een schoon Spijkenisse. De verantwoordelijkheid van de gemeente is het, in dit verband, om haar wettelijke taak uit te voeren, de openbare ruimte te onderhouden, mentaliteitsverandering in gang te zetten en het gewenste gedrag te handhaven. De gemeente geeft daarnaast ondersteuning aan de bewonersorganisaties die de strijd aanbinden met zwerfafval, onder andere via de genoemde zwerfafvalcoördinator en de activiteitenbegeleidster, maar ook door materialen ter beschikking te stellen bij het uitvoeren van acties. Bewoners hebben nadrukkelijk de verantwoordelijkheid om hun leefomgeving niet te vervuilen. De (bewonerscommissies in de) Stichting Spijkenisse Schoon onderschrijven die stellingname ook, en organiseren activiteiten rond dit thema die passen bij hun buurt. Bewoners hebben daarnaast een klankbordfunctie richting de gemeente bij de uitvoering van haar beleid.

Succesfactoren

- De mogelijkheid van het Burgerinitiatief.
- Een betrokken bewoonster die in staat was een achterban te mobiliseren.
- Veel interesse en draagvlak bij burgers (Stichting Spijkenisse Schoon). Dat is voor de gemeente een steun in de rug bij het ontwikkelen én het uitvoeren van beleid.
- Samenwerking met en gebruik maken van andere initiatieven die zich richten op de aanpak van zwerfafval (zoals de Stichting Nederland Schoon).
- Groot enthousiasme.
- Goede persoonlijke contacten tussen gemeente en bewoners, maar ook tussen bewoners onderling.
- Ruimte voor verschillende niveaus van 'meedoen', actief of minder actief. Bewoners die meedoen aan Bijspijkeren (de variant van Opzoomeren in

Spijkenisse) of bewoners die misstanden melden bij de gemeenten worden allemaal even serieus genomen.

Faalfactoren

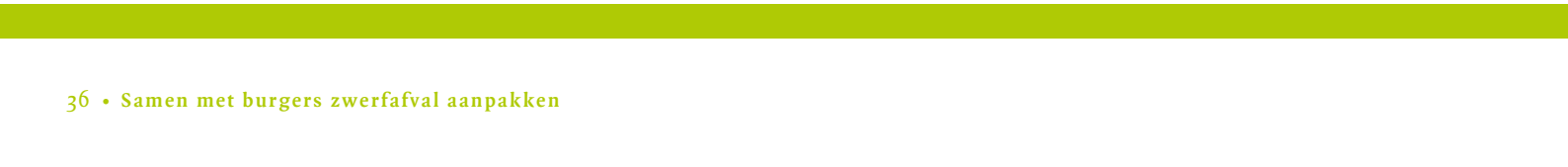
- Er is een groep bewoners die zich niet makkelijk laat aanspreken op hun gedrag maar wel een bijdrage aan het zwerfafval levert.

Meer informatie

Stadsbeheer gemeente Spijkenisse, mw. Lieke Ligtfoot (zwerfafvalcoördinator), tel. (0181) 69 61 43, e-mail l.ligtfoot@spijkenisse.nl

Bewoners hebben nadrukkelijk de verantwoordelijkheid om hun leefomgeving niet te vervuilen.

Ook verschenen in de instrumentenmix:

Basishandreiking aanpak zwerfafval

Quickscan gemeentelijke zwerfafvalaanpak

Handreiking uniforme monitoring zwerfafval voor gemeenten

Handreiking Resultaatgericht Reinigen

Kostencalculatiemodel straatreiniging en zwerfafvalbestrijding

Handreiking communicatie zwerfafval

Samen met bedrijven, instellingen en burgers zwerfafval aanpakken

Routeplanner handhaving op zwerfafval

Preventie rokergerelateerd zwerfafval

Wilt u meer weten over de achtergronden van de Instrumentenmix? Kijk dan op www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl/gemeenten/kennisbank. U vindt hier alle instrumenten, vele praktijkvoorbeelden en tips. Ook voor algemene informatie over zwerfafval kunt u op de site terecht.

SenterNovem

Croeselaan 15

Postbus 8242

3503 RE Utrecht

Helpdesk afvalbeheer: (030) 214 79 79

E-mail: afvalbeheer@senternovem.nl

www.senternovem.nl

Samen werken aan een Schoner Nederland